

نگاهی به ترجمه کتاب «قصه کربلا»

محمد ساوجی

کتاب قصه کربلا نوشته علی نظری منفرد، نخست در سال ۱۳۷۶ منتشر و تا سال ۱۳۷۹ شش بار تجدید چاپ شد. طبع جدید دارای اصلاحات و نکات تازه‌ای است و انتشارات سرور آن را در هیئت زیبایی عرضه کرده است. این اثر را نثار احمد زین پوری با عنوان صحیفه کربلا به اردو ترجمه کرد.^۱ همچنین علی ابراهیمی آن را به انگلیسی ترجمه و با عنوان *امام حسین (ع) و غننامه کربلا* منتشر نمود.^۲

پیش از این مسلمانان کتابهای متعددی را در باره امام حسین (ع) به انگلیسی منتشر کرده بودند. در سال ۱۹۷۸ توسط محمود ایوب، کتابی با عنوان *رنج نجات بخش در اسلام: مطالعه‌ای در باره جنبه‌های مذهبی عاشورا در بین شیعیان*^۳ انتشار یافت. فضل احمد هم کتابی زیر عنوان حسین (ع) شهید بزرگ در ۱۹۶۹ منتشر کرد.^۴ دو کتاب نیز به انگلیسی ترجمه شد: یکی کتاب محمد مهدی شمس الدین که اصل عربی آن *ثورة الحسين: ظروفها الاجتماعية و آثارها الإنسانية*^۵ و دیگری کتاب علی نقی نقوی است که گویا اصل آن به اردو و عنوان آن *شهید کربلا* است.^۶ بنا بر این در زمینه آثار انگلیسی مربوط به کربلا و عاشورا پیشینه خوبی وجود داشته است. علی‌رغم این سابقه، ترجمه حاضر نیز در سال جاری به پژوهشگران و مسلمانان انگلیسی زبان عرضه شد. یکی از علل روی آوردن به این اثر و اقدام به ترجمه آن، ویژگی برجسته کتاب است. گفتنی است که آثار مربوط به زندگی و قیام امام حسین (ع) را می‌توان به پنج دسته تقسیم کرد:

۱. برخی منابع به سبک و با روش تاریخ‌نگاری به بررسی و گزارش حوادث طف پرداخته‌اند. البته این کار، گاه با نقل مفصل رویدادهای آن انجام گرفته است؛ همانند *تاریخ طبری و الکامل فی التاریخ* و گاه در نهایت ایجاز و اختصار مثل *تاریخ یعقوبی و مروج الذهب* و گروهی راه میانه را برگزیده‌اند؛ چون *ارشاد شیخ مفید و مثیر الاحزان* ابن نما و *المهوف* سید بن طاووس.

۲. دستۀ دیگر به طور مستقیم به مقتل نگاری نپرداخته‌اند؛ بلکه زندگانی و سیرۀ امام حسین (ع) و فضایل و مناقب او را ذکر کرده و در ضمن آن از واقعه کربلا نیز سخن گفته‌اند. از این جمله بحر الانوار علامه مجلسی و عوالم بحرانی و جلاء العیون شبر و کشف الغمه اربلی و مناقب ابن شهر آشوب را می‌توان نام برد.

۳. گروهی از نویسندگان نیز با نگاهی تحلیلی به نهضت عاشورا نگریسته‌اند و از این جنبه که مکتب عاشورا به انسان‌ها درس شجاعت، صبر، ایثار، وفا، ایمان، اخلاص و عشق به خدا را می‌آموزد، رخدادهای مربوط به عاشورا را گرد آورده‌اند؛ همانند: سمو النّات علانی و حیات الحسین قرشی.

۴. جمعی دیگر انقلاب کربلا را حرکتی حماسی قلمداد کرده و از این زاویه واقعه کربلا را مورد بررسی قرار داده‌اند.

۵. برخی دیگر به کاوش و یافتن علل و اسباب قیام حسین (ع) پرداخته‌اند و انگیزه و یا انگیزه‌های قیام و نهضت آن بزرگوار را برشمرده‌اند.

این‌ها چند نمونه از شیوه‌های گوناگونی است که در زمینه گزارش و تحلیل حادثۀ عاشورا از طرف نویسندگان عرضه شده است.

آقای نظری منفرد با اسلوب تاریخ‌نگاری، ولی از زاویه‌ای دیگر به طف نگریسته است. مهم‌ترین ویژگی این اثر سفرنامه بودن آن است. سفرنامه‌ای که خود امام، اصحاب و خانواده او و دیگر حاضران یا مورخان، راویان آن هستند. سفر امام در پنج مرحله گزارش شده است:

حرکت از مدینه به سوی مکه، حرکت از مکه به سوی عراق، حرکت اهل بیت به سوی شام، سفر از شام به سوی کربلا و سفر از کربلا به مدینه.

مؤلف حوادث این سفرنامه را از لا به لای متون پر شمار قدیم و جدید استخراج و تنظیم کرده است، که فهرست بلند این منابع در پایان کتاب دیده می‌شود.

چنین اثری با این سوز و قالب، جذابیت ویژه‌ای برای خوانندگان غربی خواهد داشت و شاید علت اصلی ترجمه هم همین بوده است. اما در ترجمۀ انگلیسی آن مشکلاتی وجود دارد که به برخی از آنها می‌پردازیم.

اصولاً در ارزیابی هر ترجمه‌ای می‌توان به سه مؤلفه کلی اشاره کرد: زیبایی و بلاغت، معادل‌یابی مناسب و مهم‌تر از همه تبعیت از قوانین دستوری زبان مقصد. در خصوص شرط سوم به جرأت می‌توان گفت که در تروق ترجمۀ حاضر به دشواری می‌توان به صفحه‌ای برخورد که در آن چندین غلط گرامری وجود نداشته باشد. مثال‌های زیر اشاره‌ای گذرا به انواع مختلفی از این موارد است. اغلاط بسیاری به مقوله زمان و یا عدم همخوانی در کاربرد افعال، مربوط می‌شوند:

۱. comparison being made (ص ۶ س ۲)

به جای making a comparison

۲. who had been martyred (ص ۸، س ۱۲)

به جای who were martyred

۳. Now I call upon my youth with whom I go (ص ۴۱، س ۳۹)

به جای Now, I will call upon my youth with whom I will go

۴. there is a conspiracy (ص ۷۵، س ۲۱)

به جای there was a conspiracy

۵. has called upon (ص ۷۹، س ۱۹)

به جای had called upon

۶. I circumambulated (ص ۳۶۴، س ۲)

به جای I was circumambulating

گاه ترجمه یک به یک و تحت اللفظی، منتهی به جمله‌ای غلط یا بی‌معنی شده است. در متن

فارسی (ص ۲۳، س ۱۳)، عبارت «کوفه و یا بصره» به معنی «کوفه و بصره» است، ولی در برگردان

انگلیسی (ص ۷، س ۱۰) به جای "Kufa and Basra" به "Kufa or Basra"

ترجمه شده است. نیز عبارت «روی آوردن به جایگاهی مناسب» (ص ۲۳، س ۱۱) مبدل به

turning to a suitable status (ص ۷، س ۷) شده است به جای آنکه مثلاً از آن به

"gaining a suitable position" تعبیر گردد.

در استفاده از حروف اضافه (Prepositions) نیز اشتباهات زیادی به چشم می‌خورد؛ مثلاً:

۱. infuriated with (ص ۲۵، س ۱۱) به جای infuriated by

۲. recalling about (ص ۲۹، س ۱۸) به جای recalling

۳. appeared at (ص ۴۵، س ۱۳) به جای appeared to

۴. In that time (ص ۲۶۵، س ۵) به جای At that time

۵. Tents into Fire (ص ۲۸۹، س ۸) به جای Tents on Fire

۶. They stretched up their hands (ص ۳۰۱، س ۱۲) به جای

They stretched out their hands

عدم استفاده از حروف تعریف (the, a, an) در موارد لازم یا به کار بردن نادرست آنها، از

آفاتی است که دامنگیر قاطبه کاربران زبان انگلیسی و حتی خود انگلیسی زبانان است و ترجمه

حاضر نه تنها از این آفت در امان نمانده است، بلکه از موارد حاد آن به شمار می‌آید؛ به طور مثال:

۱. Imam Husayn and Tragic Saga of Karbala (عنوان روی جلد)

به جای Imam Husayn and the Tragic Saga of Karbala

۲. hiding place of Moslim (ص ۲۴۹، س ۱۳) به جای the hiding place of Moslim

۳. He was son of Ruqiyyah (ص ۲۴۹، س ۱۳) به جای

He was the son of Ruqiyah (Ruqayyah)
in a dark night به جای in dark night. ۴ (ص ۴۵، س ۱۳)

I see a palm tree به جای I see palm tree. ۵ (ص ۱۳۶، س ۲۸)

during the journey به جای during a journey ۶ (ص ۵، س ۱۴)

در بحث از مقوله معادل‌یابی، معادل‌ها را می‌توان به دونوع «نامناسب» و «کاملاً اشتباه» تقسیم کرد. نمونه‌های گروه اول عبارت است از:

۱. the House (ص ۵، س ۱۵) [اهل‌البیت] به جای the Household

۲. Saga (ص ۹، س ۲) [داستان] به جای Story

۳. touchy juncture (ص ۱۱، س ۲۷) [مقطع حساس]

به جای sensitive juncture

مثال‌های زیر از جمله معادل‌های کاملاً اشتباه هستند:

۱. orient(ed) (ص ۵، س ۱۹) [گرد آوردن] به جای collect

۲. coupled with (ص ۸، س ۱۰) به جای in addition to

۳. watch-out(s) (ص ۱۰۳، س ۲۲) [دیدهبان] به جای lookout(s)

۴. a jurisprudic relator (ص ۱۰۴، س ۸) [فقیهی محدث]

به جای a jurist and traditionist

۵. goat-grazing woman (ص ۱۸۹، س ۱۸) [زن بزچران]

به جای goat-herding woman

البته از آنجا که راقم این سطور پس از جستجوی فراوان در چندین فرهنگ لغت معتبر که در

اختیار داشت، از جمله در Oxford English Dictionary (OED)، موفق به یافتن

ترکیباتی چون co-living (ص ۱۴۰، س ۲۵) و salvated (ص ۱۵۸، س ۱) و

perfumic (ص ۳۱۴، س ۵) نشد، باید آنها را از جمله ابداعات مترجم تلقی کرد.

مثال‌های زیر، نمونه‌های دیگری از انواع غلط‌های دستوری ترجمه حاضر است:

۱. Imam's moves and his family (ص ۸، س ۷)

به جای Imam and his family's moves

۲. Ubaydullah unbelievably Said: (ص ۷۵، س ۲۷)

به جای Ubaydullah said in disbelief

۳. is as it goes (ص ۹۶، س ۱۳)

به جای is as follows

۴. If you are very decided to go (ص ۱۱۰، س ۱۹)

به جای If you have really decided to go

۵. one companion named (ص ۱۶۹، س ۳-۴)

به جای a companion named

بد نیست به مقایسه چند عبارت فارسی و ترجمه انگلیسی آنها نیز اشاره کنیم:

۱. نشان دهنده احاطه آن بزرگوار به موقعیت‌های اجتماعی است (ص ۹۵، س ۱۴-۱۳)

shows his control over social status (ص ۶۵، س ۱۶)

به جای shows (indicates) his awareness of social position

۲. با من همانند بی‌پدران و یتیمان رفتار می‌کنی (ص ۱۸۴، س ۱۸)

You behave me as an orphan (ص ۱۳۲، س ۷)

به جای You treat me as an orphan

۳. اگر جز شما در این حال با من چنین سخنی می‌گفت در نمی‌گذشتم (ص ۱۹۴، س ۱۵)

I would beat anyone but you for what is said (ص ۱۳۹، س ۲۱) به جای

I would not have forgiven anyone but you, for what you said

۴. به اشراف کوفه رشوه‌هایی گزاف دادند (ص ۲۰۰، س ۷)

They costly bribed the nobles of Kufa (ص ۱۴۳، س ۲۳-۲۲)

به جای They have heavily bribed the nobles of Kufa

۵. تعدادی از بزرگان کوفه که می‌دانست بر رأی خود استوار مانده‌اند (ص ۲۱۴، س ۷-۸)

عبارت:

a number of great men of Kufa whom he knew they have stayed adamant to their idea

(ص ۱۵۵، س ۱۷-۱۸)

به جای:

a number of Kufian nobles who he knew had remained firm in their positions

۶ چگونه چنین نباشد کسی که نه کمک کننده‌ای دارد و نه یابوری؟ (ص ۲۶۰، س ۳)

How shouldn't be so when someone is not helped? (ص ۲۶۹، س ۲۳)

به جای:

How can it be otherwise for someone who has no supporters?

۷. تعداد زخم‌های امام (ص ۳۸۰، س ۶)

Imam's Numbered Wounds (ص ۳۸۰، س ۶)

به جای The Number of Imam's Wounds

۸. از خیمه‌ها خارج شده و می‌گریختند (ص ۳۸۵، س ۵)

moved out of the tents runningly (ص ۲۸۹، س ۱۳)

به جای were running out of the tents

۹. اگر گناهان تو به شماره دانه‌های باران و برگ درختان هم باشد، خداوند تو را ببخشد
(ص ۴۷۸، س ۲)

If your sin be in number of rain droplets and tree leaves, God
bless you (ص ۳۶۴، س ۹)

به جای:

If your sins be as many as the number of rain drops and tree
leaves, God will forgive you

۱۰. استقبال از کاروان کربلا (ص ۵۳۷، س ۲)

Welcome to Karbala Caravan (ص ۴۱۱، س ۱۴)

به جای The Reception of the Karbala Caravan

البته حدیث مفصل ترجمه اشعار پر شمار کتاب را، خواننده باید از این مجمل خوانده باشد. از
این رو در اینجا تنها به ذکر دو بیت اکتفا می‌کنیم:

می‌آید از سمت غربت، اسبی که تنهای تنهاست

تصویر مردی _ که رفته است _ در چشم‌هایش هویداست

یالش که همزاد موج است، دارد فراز و فرودی

اما فرازی که بشکوه، اما فرودی که زیباست (ص ۳۷۸، س ۱۳-۱۴)

From strange far , a horse comes lonely
in its eyes- picture of a man gone-drawn
its mane, born with wave, goes down and up
so beautiful an up, so nice a down (ص ۲۸۴، س ۱۴-۱۷)

از اشکالات دیگر ترجمه، عدم رعایت قاعده بزرگ‌نویسی حروف (Capitalization) است. مثلاً
واژه «مسلمانان» به جای moslems (ص ۷، س ۸) باید Moslems (یا با املای متعارف‌تر
آن، Muslims) و واژه «شیعه»، به جای shiite (ص ۲۴، س ۲۱) به صورت Shiite نوشته
شوند. نکته دیگر آن است که با توجه به اینکه مترجم در بیش از ۹۹٪ از موارد، از حرف‌نویسی
(Transliteration) خودداری کرده است، به نظر می‌رسد بهتر بود که از یک درصد باقیمانده
نیز چشم‌پوشی می‌کرد تا دست کم این نقیصه کمتر به چشم بیاید، زیرا نخستین پرسشی که برای
خواننده، در مشاهده جلد کتاب مطرح می‌شود این است که چرا واژه‌ای مثل Imam که در اغلب
فرهنگ‌ها و واژه‌نامه‌ها وجود دارد حرف‌گردانی شده (Imām) ولی Karbala به صورت
Karbālā نوشته نشده است.

امید است کاستی‌های موجود در ترجمه کتاب، در ویرایش و تصحیح چاپ بعدی آن جبران

پی نوشتها:

۱. مشخصات کتابشناختی: قم، انصاریان، ۱۹۹۹م / ۱۴۲۰ ق.
2. *Imam Husayn (A) and Tragic Saga of Karbala*, trans. Ali Ebrahimi, Qum, Ansariyan Publications, 2000.
3. *Redemptive Suffering in Islam: A Study of the Devotional Aspects of Ashura in Twelver Shiism*.
4. *Husain: The Great Martyr*, Lahore, 1969.
5. *The Rising of Husayn: Its Impact on the Consciousness of Muslim Society*, trans. I. K. A. Howard, London, 1985.
6. *The Martyrdom of Karbala*. trans. S. Ali Akhtar, Karachi, 1984.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی